

การวิจัยติดตามผลการดำเนินงานของการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ*

A Follow-up Study of Performance Outcomes in Non-Formal and Informal Education Based on National Education Standards

รัตนา ดวงแก้ว (Ratana Daungkaew)^{**}

กุลชลี จงเจริญ (Koolchalee Chongcharoen)^{***}

ชูชาติ พ่วงสมจิตร (Choochat Phuangsomjit)^{****}

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อติดตามผลการดำเนินงานของการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ (ฉบับ พ.ศ. 2547) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี กลุ่มตัวอย่างในการศึกษา ได้แก่ บุคลากรทางการศึกษาของสำนักงาน กศน. ผู้เรียน และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องจาก 4 ภูมิภาค ได้แก่ กรุงเทพมหานครและภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ โดยใช้วิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage Sampling) เครื่องมือวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามการดำเนินงานและผลการดำเนินงานตามมาตรฐานการศึกษาชาติ แบบสัมภาษณ์ และแนวคำถามในการจัดสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยปรากฏว่า การดำเนินการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของสำนักงาน กศน. มีความสอดคล้องเชื่อมโยงกับมาตรฐานการศึกษาของชาติ บุคลากรทางการศึกษาของ กศน. รับรู้ถึงความสำคัญและความจำเป็นของมาตรฐานการศึกษาของชาติต่อการจัดการศึกษาของหน่วยงาน โดยมาตรฐานการศึกษาของชาติที่สถานศึกษานำไปใช้เป็นแนวทางในการจัดการศึกษามากที่สุด คือ มาตรฐานที่ 2 ด้านแนวการจัดการศึกษา และการดำเนินงานตามมาตรฐานชาติที่ประสบความสำเร็จมากที่สุด คือ มาตรฐานที่ 3 ด้านแนวการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ อย่างไรก็ตาม การดำเนินการจัดการศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาของชาติยังพบปัญหาด้านบุคลากรครู อาคารสถานที่ วัสดุครุภัณฑ์ สื่อการสอน และงบประมาณ

คำสำคัญ: การวิจัยติดตามผล ผลการดำเนินงาน การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตามมาตรฐานการศึกษาชาติ

* เพื่อเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ

** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช Email: ratadaung@hotmail.com
Assistant Professor, School of Educational Studies, Sukhothai Thammathirat Open University

*** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช Email: koolchalee@hotmail.com
Assistant Professor, School of Educational Studies, Sukhothai Thammathirat Open University

**** รองศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช Email: choo_2500@yahoo.com
Assistant Professor, School of Educational Studies, Sukhothai Thammathirat Open University

Abstract

The purpose of this research was to follow up the performance outcomes of non-formal and informal education based on National Education Standards (B.E. 2004). A mixed method research approach was applied in the study. The sample consisted of educational personnel of the Office of Non-formal and Information Education (ONIE), students, and those concerned personnel from four regions, including Bangkok and Central region, Northern region, Northeastern region, and Southern region obtained by multi-stage sampling method. The research instruments were a questionnaire on operational performance and outcomes based on National Educational Standards (NESs), interview forms, and question guidelines for focus group discussion. The research data were analyzed using the frequency, percentage, mean, standard deviation, and content analysis. The results revealed that the performance outcomes in the non-formal and informal education of ONIE were in line and connected with NESs. The ONIE educational personnel acknowledged and recognized the importance and necessity of NESs for the education management of ONIE. The NES that was most employed as guidelines for educational management of learning centers under the ONIE was the Second NES on Guidelines for Educational Provision, and the NES that had been most successfully implemented was the Third NES on Guidelines for Creating a Society of Learning. However, the operation of educational management based on NESs still had problems on teacher personnel, buildings and facilities, instructional materials, equipment, and budget.

Keywords: Follow-up study, Performance outcomes, Non-formal and Informal education, National education standards

บทนำ

ตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และนโยบายด้านการศึกษาของรัฐบาลที่ได้แถลงต่อรัฐสภาต่างมีอุดมการณ์และหลักการการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งความรู้ และเพื่อให้คนไทยทั้งปวงได้รับโอกาสเท่าเทียมกันทางการศึกษาและพัฒนาคนได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต อันเป็นเงื่อนไขไปสู่ระบบเศรษฐกิจฐานความรู้ที่พึงประสงค์ ในกรณีนี้ รัฐบาลได้ให้ความเห็นชอบมาตรฐานการศึกษาของชาติที่เสนอโดยสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาเมื่อวันที่ 26 ตุลาคม พ.ศ. 2547 (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2548) ที่ได้กำหนดมาตรฐานและตัวบ่งชี้ไว้ 3 มาตรฐานและ 11 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ มาตรฐานที่ 1 คุณลักษณะของคนไทยที่พึงประสงค์ ทั้งในฐานะพลเมืองและพลโลก มาตรฐานที่ 2 แนวการจัดการศึกษา และมาตรฐานที่ 3 แนวการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้หรือสังคมแห่งความรู้ และมาตรฐานดังกล่าวนี้ได้ถูกนำมาใช้เป็นเสาหลักในการจัดการศึกษาทุกระดับและทุกประเภทจนถึงปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม บริบทของสังคมไทยและสังคมโลกกำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและไร้พรมแดน การพัฒนาประเทศกำลังก้าวเข้าสู่ไทยแลนด์ 4.0 ซึ่งเป็นยุคแห่งการเรียนรู้และบูรณาการความรู้โลกไซเบอร์กับโลกจริงให้เป็นหนึ่งเดียว ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงนี้การศึกษาจะเป็นเครื่องมือสำคัญในการยกระดับคุณภาพของประชากรในประเทศให้ก้าวหน้าทันต่อการเปลี่ยนแปลง ด้วยเหตุนี้ การจัดการศึกษาจำเป็นต้องเร่งให้การปฏิรูป การศึกษาและการเรียนรู้เป็นไปเพื่อพัฒนาคนทุกช่วงวัยให้มีความรู้และทักษะใหม่ที่สามารถประกอบอาชีพได้ หลากหลายตามแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลง ดังนั้น มาตรฐานการศึกษาของชาติซึ่งเป็นข้อกำหนดเกี่ยวกับ คุณลักษณะ คุณภาพที่พึงประสงค์และมาตรฐานที่ต้องการให้เกิดขึ้นในสถานศึกษาทุกแห่งและเพื่อใช้เป็นหลักใน การเทียบเคียงสำหรับการส่งเสริมและกำกับดูแลการตรวจสอบ การประเมินผล และการประกันคุณภาพทางการศึกษา (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2548) จึงต้องได้รับการทบทวนและปรับให้มีความทันสมัยสอดคล้องกับบริบทที่ มีการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้กระบวนการจัดศึกษาของชาติได้มาตรฐานทางวิชาการในระดับสากล

สำหรับการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยนั้น พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้ระบุไว้ในมาตรา 15 (2) ว่า “การศึกษานอกระบบ เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนด จุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญ ของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความ ต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม” และในมาตรา 15 (3) ระบุว่า “การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้ เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพความพร้อม และโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อ หรือแหล่งเรียนรู้อื่นๆ” (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546) แต่จากสภาวะการณ์ของสังคมที่ เปลี่ยนแปลงและพัฒนาอย่างต่อเนื่องทำให้การดำเนินงานทางการศึกษามีความไม่ชัดเจนและยังไม่เหมาะสม สอดคล้องกับสถานการณ์และสภาวะแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศและของโลกที่ขับเคลื่อนอย่าง รวดเร็ว ดังจะเห็นได้จากผลการประเมินการดำเนินงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ สำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (สำนักงาน กศน.) ตามแนวพระราชบัญญัติส่งเสริม การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 ที่พบว่า การดำเนินงานการศึกษานอกระบบและ การศึกษาตามอัธยาศัยของสำนักงาน กศน. ยังไม่สามารถทำให้ประชากรในประเทศเข้าถึงการศึกษาประเภทนี้ใน ทุกคนและทุกกลุ่ม นอกจากนี้ ยังพบว่า การดำเนินงานประสบปัญหาเกี่ยวกับการจัดสรรงบประมาณและความ พร้อมของบุคลากร และมีความจำกัดในการสร้างภาคีเครือข่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมและสนับสนุนการ ดำเนินงาน (สุรพล พิมพ์สอน และคณะ, 2557) ซึ่งอาจจะสะท้อนให้เห็นว่า การดำเนินงานการศึกษานอกระบบและ การศึกษาตามอัธยาศัย ยังไม่สามารถบูรณาการให้การศึกษาเป็นวิถีชีวิตที่แท้จริงของประชาชน และยังไม่สามารถ ทำให้เกิดพลังในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศให้มีความเข้มแข็งทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม การเมืองและความมั่นคงอย่างยั่งยืน

ดังนั้น การปรับให้ทิศทางการปฏิรูปการศึกษามีความสอดคล้องกับบริบทที่เปลี่ยนแปลง โดยมีเป้าหมาย คือ การพัฒนาให้คนไทยได้เรียนรู้ตลอดเวลาและเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในการประกอบ อาชีพได้อย่างแท้จริง จึงจำเป็นต้องประเมินผลการดำเนินงานตามมาตรฐานการศึกษาของชาติของสถานศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาประเภทการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยใน

ระดับประเทศ ตามมาตรฐานการศึกษาของชาติทั้ง 3 มาตรฐานดังกล่าว ในการสะท้อนถึงสภาพการจัดการศึกษา ตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ พ.ศ. 2547 ที่ดำเนินการอยู่ เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลในการจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสำหรับการวางแผนพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยให้สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาการศึกษาในอนาคต

จากเหตุผลดังกล่าว สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาในฐานะฝ่ายเลขานุการคณะกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้ จึงได้จัดทำโครงการติดตามประเมินผลมาตรฐานการศึกษาของชาติ (ฉบับ พ.ศ.2547) และการดำเนินงานตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ (ฉบับ พ.ศ. 2547) ประเภทการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อศึกษาผลการจัดการศึกษาของสถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ พ.ศ. 2547 และผลสำเร็จของมาตรฐานการศึกษาของชาติเพื่อใช้เป็นฐานในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ประเภทการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการดำเนินงานตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ (ฉบับ พ.ศ. 2547) ของสถานศึกษา และหน่วยงานต่างๆ ที่จัดการศึกษาประเภทการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
2. เพื่อประเมินผลความสำเร็จรายตัวบ่งชี้ของมาตรฐานการศึกษาชาติ (ฉบับ พ.ศ. 2547)
3. เพื่อศึกษาปัญหาและแนวทางการแก้ไข ความคิดเห็นและประสบการณ์เกี่ยวกับการดำเนินการจัดการศึกษาตามมาตรฐานการศึกษา (ฉบับ พ.ศ. 2547)
4. เพื่อศึกษาผลการดำเนินการจัดการศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ (ฉบับ พ.ศ. 2547) ประเภทการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

วิธีการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงนโยบาย (Policy research) โดยคณะผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธีตามแนวคิดของ Creswell และ Plano Clark (2011) ซึ่งดำเนินการวิจัยดังนี้

ระยะที่ 1 การสำรวจการดำเนินงานตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ (ฉบับ พ.ศ. 2547) ของสถานศึกษา และหน่วยงานต่างๆ ที่จัดการศึกษาประเภทการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

การศึกษาในระยะนี้ คณะผู้วิจัยได้จัดเก็บและรวบรวมข้อมูล โดยสอบถามบุคลากรทางการศึกษาของสำนักงาน กศน. ได้แก่ ผู้บริหาร ครูผู้สอน และบุคลากรที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับมาตรฐานการศึกษาของชาติ (ฉบับ พ.ศ. 2547) จำแนกตามภาคใน 4 ภูมิภาค ได้แก่ กรุงเทพมหานครและภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ ใช้วิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-Stage Random Sampling) โดยสุ่มจังหวัดในแต่ละภาคๆ ละ 10 จังหวัด ด้วยการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) เพื่อให้ได้สำนักงาน กศน. จังหวัดที่เป็นตัวแทนจำนวน 10 แห่ง จากนั้นทำการสุ่มอำเภอในจังหวัดนั้นด้วยการสุ่ม อย่างง่าย เพื่อให้ได้สำนักงาน กศน. อำเภอ ที่เป็นตัวแทน จำนวนทั้งสิ้น 75 แห่ง และเลือกศูนย์ฝึกพัฒนาอาชีพที่ตั้งอยู่ในภาคนั้น จำนวน 1 แห่ง โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Random Sampling) แล้วจึงสุ่มผู้ให้ข้อมูลด้วยการสุ่มอย่างง่ายจำนวน 5 คนต่อหน่วยงาน เพื่อตอบแบบสอบถามซึ่งประกอบด้วยผู้บริหาร 2 คน และครู/ผู้สอน/

บุคลากรที่เกี่ยวข้องจำนวน 3 คน คิดเป็นภูมิภาคละ 430 คน รวม 4 ภูมิภาค จำนวนทั้งสิ้น 1,720 คน ซึ่งเป็นไปตามข้อกำหนดด้านกลุ่มเป้าหมายของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ดังนั้น ในการเก็บข้อมูลระยะนี้จึงมีจำนวนแบบสอบถามภาคละ 430 ฉบับ รวม 4 ภูมิภาคมีแบบสอบถามทั้งสิ้น 1,720 ฉบับ โดยได้รับแบบสอบถามกลับคืนเพื่อการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งสิ้น จำนวน 1,674 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 97.33 การวิจัยระยะนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อติดตามการดำเนินงานตามมาตรฐานการศึกษา ของชาติ (ฉบับ พ.ศ. 2547) ของสถานศึกษา และหน่วยงานต่างๆ ที่จัดการศึกษาประเภทศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเป็นแบบสอบถามซึ่งคณะผู้วิจัยได้พัฒนาและปรับปรุงร่วมกับสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนที่ 2 การติดตามประเมินผลมาตรฐานการศึกษาของชาติ พ.ศ. 2547 และการดำเนินงานตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ พ.ศ. 2547 ซึ่งครอบคลุม 3 มาตรฐาน ได้แก่ มาตรฐานที่ 1 คุณลักษณะคนไทย ที่พึงประสงค์ ทั้งในฐานะพลเมืองและพลโลก มาตรฐานที่ 2 แนวการจัดการศึกษา (จัดการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนเป็นสำคัญ และการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน) และมาตรฐานที่ 3 แนวการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ (การสร้างวิถีการเรียนรู้ และแหล่งการเรียนรู้ให้เข้มแข็ง) และ ส่วนที่ 3 การประเมินผลความสำเร็จรายตัวบ่งชี้ของมาตรฐานการศึกษาของชาติ พ.ศ. 2547 การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา

ระยะที่ 2 การศึกษาปัญหาและแนวทางการแก้ไข ความคิดเห็นและประสบการณ์เกี่ยวกับการดำเนินการจัดการศึกษาตามมาตรฐานการศึกษา (ฉบับ พ.ศ. 2547) ด้านการบริหารจัดการการจัดการเรียนการสอน

การศึกษาในระยะนี้ คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และผู้เรียนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ใน 4 ภูมิภาค ได้แก่ กรุงเทพมหานครและภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ โดยกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในแต่ละภูมิภาคได้มาโดยการสุ่มสำนักงาน กศน. จังหวัดด้วยการสุ่มอย่างง่ายเพื่อให้ได้สำนักงาน กศน. จังหวัดที่เป็นตัวแทนภูมิภาคละ 1 แห่ง แต่ละแห่งกำหนดให้มีผู้ให้ข้อมูลที่ประกอบด้วยผู้บริหาร 5 คน ผู้สอน 5 คน และผู้เรียน 5 คนต่อภูมิภาค รวมผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น 60 คน ซึ่งเป็นไปตามข้อกำหนดด้านกลุ่มเป้าหมายของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมตัวอย่างการดำเนินงานที่สอดคล้องกับตัวบ่งชี้ในมาตรฐานการศึกษาของชาติ ปัญหาและแนวทางการแก้ไข ความคิดเห็น และประสบการณ์เกี่ยวกับการดำเนินการจัดการศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ (ฉบับ พ.ศ. 2547) เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์ที่คณะผู้วิจัยได้พัฒนาและปรับปรุงร่วมกับสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา โดยมีประเด็นการสัมภาษณ์ครอบคลุมใน 4 มิติ ได้แก่ 1) มิติสภาวะแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับมาตรฐานการศึกษาชาติ 2) มิติปัจจัยเบื้องต้นที่เกี่ยวกับการดำเนินการตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ 3) มิติกระบวนการดำเนินงานตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ และ 4) มิติผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากมาตรฐานการศึกษาของชาติ สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เนื้อหา

ระยะที่ 3 การศึกษาผลการดำเนินการจัดการศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ (ฉบับ พ.ศ. 2547) ประเภทศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

การศึกษาในระยะนี้ คณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาโดยการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ (ฉบับ พ.ศ. 2547) โดยจำแนกการประชุม

สนทนากลุ่มเป็น 2 ครั้ง ครั้งที่ 1 ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นตัวแทนจากสำนักงาน กศน. อาจารย์จากสถาบันอุดมศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับมาตรฐานการศึกษา และครูผู้สอน จำนวนทั้งสิ้น 8 คน และครั้งที่ 2 ประกอบด้วย ผู้เรียน ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอื่นๆ จำนวนทั้งสิ้น 8 คน รวมผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น 16 คน ทั้งนี้ ผู้ให้ข้อมูลได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจงจากผู้มีบทบาทโดดเด่นและมีประสบการณ์ด้านการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งเป็นไปตามข้อกำหนดด้านกลุ่มเป้าหมายของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา การศึกษาระยะนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาผลการดำเนินงานตามมาตรฐานการศึกษาของชาติและความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ โดยมีประเด็นการสนทนากลุ่มครอบคลุมใน 3 เรื่องหลัก ได้แก่ 1) ความคิดเห็นต่อการจัดการศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ (ฉบับพ.ศ. 2547) 2) แนวทางการจัดการศึกษาของ กศน. ให้ประสบความสำเร็จ และ 3) แนวโน้มการจัดการศึกษาของ กศน. เพื่อให้สนองต่อความต้องการของผู้เรียน ชุมชนและท้องถิ่น สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยและการอภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาการติดตามประเมินผลมาตรฐานการศึกษาของชาติ พ.ศ. 2547 และ การดำเนินงานตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ พ.ศ. 2547

1.1 มาตรฐานการศึกษาของชาติที่ประกาศใช้อยู่ในปัจจุบันเป็นที่รับรู้อย่างกว้างขวางของบุคลากรสำนักงาน กศน. และส่วนใหญ่มีความเข้าใจเจตนารมณ์ของมาตรฐานการศึกษาของชาติว่าเป็นข้อกำหนดที่ต้องการให้เกิดขึ้นในสถานศึกษาทุกแห่ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนทุกคนได้รับโอกาสทางการศึกษาเท่าเทียมกันและได้รับการพัฒนาที่เหมาะสมตามช่วงวัย ทั้งด้านร่างกาย ความรู้ ทักษะ (การเรียนรู้ การปฏิบัติงาน สังคม) คุณธรรมจริยธรรม และจิตสำนึกความเป็นคนไทยและพลโลก และนโยบายการจัดการศึกษาของ กศน. มีความเชื่อมโยงกับมาตรฐานการศึกษาของชาติในทุกมาตรฐาน โดยเฉพาะมาตรฐานที่ 1 *ลักษณะคนไทยที่พึงประสงค์* เป็นมาตรฐานที่มีความสำคัญและจำเป็นต่อการจัดการศึกษาประเภท กศน. มากที่สุด เนื่องจากใช้เป็นเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะการเรียนรู้และการปรับตัว ทักษะทางสังคม และคุณธรรมรวมทั้งจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทย และพลโลก ส่วนมาตรฐานการศึกษาที่ 2 แนวทางการจัดการศึกษา กศน. นำมาใช้เป็นแนวในการจัดหลักสูตรและสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ ซึ่งที่ผ่านมา หน่วยงาน กศน. ได้นำมาตรฐานนี้ไปใช้เป็นแนวทางในการจัดการศึกษามากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ตัวบ่งชี้ในมาตรฐานมุ่งเน้นเกี่ยวกับการจัดหลักสูตร การเรียนรู้และสภาพแวดล้อม การพัฒนาผู้บริหารและครู และการบริหารจัดการโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ซึ่งตัวบ่งชี้ดังกล่าวเป็นภารกิจที่หน่วยปฏิบัติของสำนักงาน กศน. ต้องปฏิบัติตามหน้าที่ความรับผิดชอบ และตรงกับภารกิจของ กศน. ที่ระบุไว้ในมาตรา 14 ข้อ 3 ของพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 ที่กล่าวว่า “ส่งเสริม สนับสนุน และดำเนินการพัฒนาคุณภาพทางวิชาการ การวิจัย การพัฒนาหลักสูตร และนวัตกรรมทางการศึกษา บุคลากร และระบบข้อมูลสารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย” (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) ส่วนมาตรฐานการศึกษาที่ 3 แนวการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ กศน. ดำเนินการได้ประสบความสำเร็จมากที่สุด ซึ่งหน่วยงานของ กศน. ส่วนใหญ่จะมีตัวอย่างความสำเร็จในการนำมาตรฐาน

การศึกษาของชาติไปสู่การปฏิบัติ เหตุที่ได้ผลเช่นนี้ อาจเป็นเพราะบุคลากรของ กศน. มีความสามารถและทักษะในการทำงานร่วมกับชุมชนสูงมาก ซึ่งจาก การสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับการจัดการศึกษาของ กศน. ตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ ได้ข้อมูลตรงกันว่า บุคลากรของ กศน. มีความถนัดในการทำงานกับชุมชน จนมีคำพูดที่พูดกันเสมอว่า “การทำงานกับชุมชนและการสร้างเครือข่ายเป็นวิชาเอกของคน กศน.” นอกจากนี้ ยังพบว่า มาตรฐานการศึกษาของชาติ พ.ศ. 2547 ยังคงมีความเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน และมีความเหมาะสมกับการจัดการศึกษา อย่างไรก็ตาม กลุ่มผู้ให้ข้อมูลเห็นว่า การนำมาตรฐานการศึกษาของชาติไปสู่การปฏิบัติควรเป็นหน้าที่ของสถานศึกษา

1.2 ภาระเปรียบของหน่วยงาน กศน. เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ คิดเป็นร้อยละ 19.06 ของผู้ตอบแบบสอบถาม เหตุที่ได้ผลการวิจัยเช่นนี้อาจเป็นเพราะภาระเปรียบนั้นๆ เป็นระเบียบกลางที่ใช้กับหน่วยงานราชการทั่วไป แต่เนื่องจากบริบท ภารกิจ และลักษณะงานของ กศน. มีลักษณะพิเศษ ทำให้ระเบียบดังกล่าวเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงาน ดังจะเห็นได้จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารและครูมีข้อมูลที่อธิบายเหตุผลที่ภาระเปรียบของหน่วยงานเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานตามมาตรฐานชาติว่า 1) ภาระเปรียบค่อนข้างยุ่งยาก ไม่ยืดหยุ่นและให้อิสระในการทำงาน และ 2) ภาระเปรียบมักยึดการศึกษาในระบบเป็นหลัก ซึ่งไม่สอดคล้องกับบริบทของ กศน. เช่น การประกันคุณภาพที่กำหนดมาตรฐานและตัวบ่งชี้ไม่สอดคล้องกับภารกิจและบริบทของ กศน. บางภารกิจไม่มีการตรวจประเมินจากการประกันคุณภาพทั้งๆ ที่เป็นจุดเด่นของ กศน. ดังเช่นเรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้น

1.3 บริบทและสภาพแวดล้อมของหน่วยงาน กศน. เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ ซึ่งมากถึงร้อยละ 14.39 ของผู้ตอบแบบสอบถาม เหตุที่ได้ผลการวิจัยเป็นเช่นนี้ เป็นเพราะความขาดแคลนอาคารสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ในการทำงานของ กศน. ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จาก การสัมภาษณ์ผู้บริหารที่กล่าวถึงอุปสรรคจากสภาพแวดล้อมว่า “กศน. ขาดแคลนอาคารสถานที่ที่เป็นของตนเอง ต้องขอยืมใช้หรือเช่าจากหน่วยงานอื่น ซึ่งส่งผลต่อความสามารถในการให้บริการ รวมทั้งเป็นอุปสรรคต่อการได้มาซึ่งวัสดุครุภัณฑ์ที่ต้องใช้ในการปฏิบัติงาน”

1.4 ความคิดเห็นต่อมาตรฐานการศึกษาของชาติ พ.ศ. 2547 ในประเด็นมาตรฐานและตัวบ่งชี้ โดยพิจารณาคุณลักษณะใน 5 ประเด็น ได้แก่ 1) ความชัดเจนเข้าใจง่าย 2) ความทันสมัยสอดคล้องกับบริบท 3) สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง 4) ความสำคัญและจำเป็นต่อการจัดการศึกษา และ 5) สามารถประเมินผลได้ง่าย มีข้อค้นพบ ดังนี้

1.4.1 มาตรฐานที่ 1 คุณลักษณะของคนไทยที่พึงประสงค์ ทั้งในฐานะพลเมืองและพลโลก พบว่า ตัวบ่งชี้ที่ 8 คนไทยสามารถปรับตัวได้ มีมนุษยสัมพันธ์ดี และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี มีค่าร้อยละสูงทั้ง 5 ประเด็น ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า ตัวบ่งชี้ที่มีความสำคัญและจำเป็น และสอดคล้องกับบริบทของ กศน. เนื่องจากกลุ่มเป้าหมายของการรับบริการการศึกษานอกโรงเรียนมีอยู่จำนวนมากในสังคมไทยในหลากหลายกลุ่มอายุ และสถานภาพทางสังคมจึงจำเป็นต้องได้รับการศึกษาเพิ่มเติมเพื่อให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคมตลอดเวลา ตัวบ่งชี้จึงเป็นตัวบ่งชี้พื้นฐานของการพัฒนาผู้เรียนให้มีความสามารถในการปรับตัว สร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น สื่อสารระหว่างบุคคลได้อย่างมีประสิทธิภาพ เสริมสร้างความร่วมมือร่วมใจกับผู้อื่น

เพื่อเสริมสร้างสังคมที่เข้มแข็ง นอกจากนี้ พบว่า *ตัวบ่งชี้ที่ 3 ความรู้และทักษะที่จำเป็นและเพียงพอในการดำรงชีวิตและการพัฒนาสังคม* มีค่าร้อยละสูงใน 4 ประเด็น ยกเว้น ความชัดเจนเข้าใจง่าย และ *ตัวบ่งชี้ที่ 5 คนไทย มีงานทำ และนำความรู้ไปใช้ในการสร้างงานและสร้างประโยชน์ให้สังคม* มีค่าร้อยละสูงใน 4 ประเด็น ยกเว้น ความทันสมัยสอดคล้องกับบริบท ซึ่งทั้ง 2 ตัวบ่งชี้ มีประเด็นที่สอดคล้องกัน ได้แก่ ความสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ความสำคัญและจำเป็นต่อการจัดการศึกษา และสามารถประเมินผลได้ง่าย ซึ่งทั้งสองตัวบ่งชี้นี้เกี่ยวข้องกับโดยตรงกับวิถีชีวิตและคุณลักษณะของผู้เรียนที่ กศน. ต้องการ และสอดคล้องกับพระราชบัญญัติ ส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 ในมาตรา 7 การส่งเสริมและสนับสนุน การศึกษานอกระบบให้ดำเนินการเพื่อเป้าหมาย ในเรื่องดังต่อไปนี้ (1) ประชาชนได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาศักยภาพกำลังคนและสังคมที่ใช้ความรู้ และภูมิปัญญาเป็นฐานในการพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความมั่นคง และคุณภาพชีวิต และ (2) การส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อให้ ผู้เรียนได้รับความรู้และทักษะพื้นฐานในการแสวงหาความรู้ที่จะเอื้อต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต และ (3) ผู้เรียน สามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ได้ และสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ กศน. ที่กำหนดไว้ คือ “คนไทยได้เรียนรู้ ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ” (สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, 2553) นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับผลการสนทนากลุ่มของกลุ่มนักศึกษาที่พบว่า นักศึกษาได้รับการพัฒนาทั้งความรู้และ ทักษะอย่างต่อเนื่องทั้งสายวิชาชีพและสายวิชาอาชีวรวมทั้งได้พัฒนาคุณลักษณะของตนหลายประการ เช่น การปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่น มีความกระตือรือร้นในการเรียน มีวินัยในตนเอง มีแรงจูงใจให้บรรลุเป้าหมาย มีความ ภาคภูมิใจในตนเอง และสอดคล้องกับผลการสัมภาษณ์ผู้เรียนที่เห็นว่า กศน. ให้โอกาสทางการศึกษาและให้ โอกาสได้ประสบความสำเร็จในชีวิต แต่ถึงกระนั้น จากประเด็นการสนทนากลุ่ม พบข้อมูลที่น่าสนใจว่า ผู้เรียน กศน. ยังมีปัญหาในการพัฒนาผู้เรียนด้านทักษะทางสังคม โดยเฉพาะเรื่องการสื่อสารด้วยภาษาอังกฤษซึ่งก็สืบ เนื่องมาจากการขาดแคลนครูวิชาเอกเฉพาะและขาดแคลนห้องปฏิบัติการทางภาษา

นอกจากนี้ ยังพบว่า *ตัวบ่งชี้ที่ 9 ทักษะทางสังคม* และ *ตัวบ่งชี้ที่ 11 คนไทยมีความรับผิดชอบ เข้าใจ ยอมรับและตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน สามารถแก้ปัญหาในฐานะสมาชิกของสังคมไทยและ สังคมโลกโดยสันติวิธี* ยังมีคุณลักษณะที่ไม่ครอบคลุมทั้ง 5 ประการ ผู้ให้ข้อมูลเห็นว่า ยังขาดความชัดเจน และยัง ไม่สามารถวัดผลได้อย่างเป็นรูปธรรม ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ตัวบ่งชี้ดังกล่าวเป็นตัวชี้วัดเชิงคุณภาพที่เป็นลักษณะ เชิงพรรณนาซึ่งอาจมีความยุ่งยากในการวัดหรือตีค่าออกเป็น เชิงปริมาณได้ชัดเจน ด้วยเหตุนี้ ในการจัดทำ มาตรฐานการศึกษาของชาติฉบับใหม่ มาตรฐานและตัวชี้วัด ควรสอดคล้องกับความต้องการบริบทของผู้เรียน และภารกิจของ กศน. สามารถที่นำไปใช้ได้จริง อ่านเข้าใจง่าย สามารถวัดและประเมินผลมาตรฐานได้อย่าง ชัดเจนตรงสภาพจริง และมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนเก่ง คนดี มีความสุข

1.4.2 มาตรฐานที่ 2 แนวการจัดการศึกษา (จัดการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนเป็นสำคัญและการ บริหารโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน) พบว่า *ตัวบ่งชี้ที่ 2 มีการจัดหลักสูตรที่หลากหลายตามความเหมาะสมของกลุ่ม ผู้เรียนทุกระบบ สอดคล้องตามความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่น สนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน* *ตัวบ่งชี้ที่ 6 มีการพัฒนาผู้บริหาร ครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษาอย่างเป็นระบบและมีคุณภาพ* และ *ตัวบ่งชี้ที่ 12 ผู้รับบริการและผู้เกี่ยวข้องทุกกลุ่มมีความพึงพอใจต่อการจัดบริการทางการศึกษาของสถานศึกษา* มีค่าร้อยละสูงทั้ง 5 ประเด็น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ตัวบ่งชี้ที่ 6 ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่าการพัฒนาการจัดการศึกษา

ของ กศน. จำเป็นต้องพัฒนาคุณภาพทั้งผู้บริหาร ครูผู้สอนและบุคลากรทางการศึกษาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เนื่องจากภารกิจของ กศน. มีขอบเขตที่กว้างและหลากหลาย และปัญหาส่วนใหญ่ที่พบ คือ ผู้บริหารขาดทักษะในการบริหารงาน ครูผู้สอนขาดความรู้และทักษะในการสอน ซึ่งมีครูบางส่วนไม่ได้จบการศึกษาทางด้านวิชาการศึกษาหรือวิชาชีพครู ทำให้ครูขาดความพร้อมในการสอนวิชาพื้นฐาน โดยเฉพาะวิชาคณิตศาสตร์ วิชาวิทยาศาสตร์ หรือวิชาภาษาอังกฤษ (วรรณวีร์ บุญคุ้ม, พจนา บุญคุ้ม, และวิสูตร โพธิ์เงิน, 2559) นอกจากนี้จากการสัมภาษณ์ พบว่า ในทุกภูมิภาคมีปัญหาเรื่องขาดแคลนครู ครูขาดความมั่นคงและความก้าวหน้าในวิชาชีพ รวมทั้งเรื่องความรู้ความสามารถที่ตรงกับวิชาที่สอน โดยครูต้องรับผิดชอบการสอนหลายวิชา และระบบการเรียนของ กศน. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนตามความสนใจ ทำให้ไม่สามารถคัดเลือกครูให้ตรงกับวิชาที่สอนได้ รวมทั้งข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ พบว่า การพัฒนาผู้บริหารและครูยังไม่เป็นระบบและไม่ต่อเนื่อง ดังนั้นในประเด็นตัวบ่งชี้ที่ 12 นี้จึงยังคงมีความทันสมัยสอดคล้องกับบริบท และมีความสำคัญและจำเป็นต่อการจัดการศึกษา กศน.

สำหรับตัวบ่งชี้ที่ 12 เป็นตัวบ่งชี้ที่อีกตัวหนึ่งที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อการจัดการศึกษา ซึ่งผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่า ตัวบ่งชี้ที่มีความชัดเจน ทันสมัย สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง และมีความสำคัญและจำเป็นต่อการจัดการศึกษา เนื่องจาก การบริหารสถานศึกษา จำเป็นต้องปฏิบัติตามพระราชกฤษฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 (ราชกิจจานุเบกษา, 2546) หมวด 1 การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี ในมาตราที่ 6 (6) ที่ได้รับบุถึงการบริหารราชการให้บรรลุเป้าหมายเพื่อให้ประชาชนได้รับการอำนวยความสะดวกและได้รับการตอบสนองความต้องการ ซึ่งเป้าหมายของการจัด การนอกระบบ คือ ประชาชนได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องและภาคีเครือข่ายเกิดแรงจูงใจและความพร้อมในการมีส่วนร่วมเพื่อจัดกิจกรรมการศึกษา ในขณะที่การศึกษาตามอัธยาศัยมีเป้าหมายเพื่อให้ผู้เรียนได้รับความรู้ ทักษะพื้นฐาน และสามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ได้ ดังนั้น ความพึงพอใจต่อการจัดบริการ ทางการศึกษาของสถานศึกษาของผู้รับบริการ/ผู้เกี่ยวข้องทุกกลุ่มจึงเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงคุณภาพของการจัดการศึกษา กศน. อีกตัวหนึ่งที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง

นอกจากนี้ ตัวบ่งชี้ที่ 2 ที่กล่าวถึงการจัดหลักสูตรที่หลากหลาย เป็นอีกตัวบ่งชี้หนึ่งที่มีความเหมาะสมทั้ง 5 ประเด็น ซึ่งสอดคล้องกับผลการสัมภาษณ์ผู้เรียนที่พบว่า หลักสูตรการศึกษาของ กศน. จัดขึ้นอย่างหลากหลายสอดคล้องกับบริบท สามารถต่อยอดความรู้ที่ศึกษาได้ทั้งสายสามัญหรือการศึกษาขั้นพื้นฐานและสายวิชาชีพ และเป็นหลักสูตรที่ให้ความสำคัญกับผู้เรียนเป็นรายบุคคล มีความยืดหยุ่นสูงและเอื้อต่อการเรียนในลักษณะ Project-based approach เนื่องจากผู้เรียนมีภูมิหลังแตกต่างกันและมีเป้าหมายในการมาเรียนแตกต่างกัน กศน. จึงต้องมีแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อสนองความต้องการของผู้เรียน โดยมีทั้งการเรียนการสอนที่เน้นไปต่อยอดในสายสามัญ และการสอนที่เน้นทางสายวิชาชีพ และให้โอกาสเรียนรู้ สร้างอาชีพได้ โดยไม่มีการแบ่งแยกชนชั้น ซึ่งจากการสัมภาษณ์ นักศึกษาส่วนใหญ่มีความพึงพอใจหลักสูตรที่เป็นวิชาชีพระยะสั้น เพราะสามารถนำไปปฏิบัติและใช้ในการประกอบเป็นอาชีพได้แต่ยังพบปัญหา คือ การนำหลักสูตรสู่การปฏิบัติ โดยเฉพาะสายสามัญยังประสบกับปัญหาความไม่พร้อมในหลายๆ ด้าน อาทิ การมีรายวิชาจำนวนมากอาจก่อให้เกิดปัญหาในการจัดการเรียนการสอน อันเนื่องมาจากความไม่พร้อมด้านทรัพยากรการศึกษา ซึ่งต้นสังกัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรปรับปรุงแก้ไขในส่วนนี้ต่อไป

อย่างไรก็ตาม พบว่า ตัวบ่งชี้ที่ 9 มีแนวโน้มในการรวมตัวจัดตั้งองค์กรอิสระเพื่อสร้างเกณฑ์มาตรฐานเฉพาะกลุ่ม และติดตามการดำเนินงานของบุคลากรและสถานศึกษา ตลอดจนการสังมองค์ความรู้ที่หลากหลายยังไม่ค่อยเหมาะสมทั้งใน 5 ประเด็น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า การรวมตัวเพื่อจัดตั้งองค์กรอิสระที่จะกำหนดเกณฑ์มาตรฐานเฉพาะกลุ่ม และติดตามการดำเนินงานของบุคลากรและสถานศึกษาอาจจะกระทำไม่ได้ไม่ยากนักเนื่องจากว่า สถานศึกษาของ กศน. ได้จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พุทธศักราช 2551 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) ซึ่ง มาตรา 18 ได้กำหนดให้สถานศึกษาทำหน้าที่ส่งเสริม สนับสนุน ประสานงาน และจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยร่วมกับภาคีเครือข่าย และการจัดตั้ง ยุบ เลิก รวม การกำหนดบทบาท อำนาจและหน้าที่ของสถานศึกษา และการประกันคุณภาพการศึกษานอกระบบต้องเป็นไปตามที่รัฐมนตรีประกาศกำหนด ดังนั้น การรวมตัวเพื่อจัดตั้งองค์กรอิสระที่จะกำหนดเกณฑ์มาตรฐานเฉพาะกลุ่ม และติดตามการดำเนินงานของบุคลากรและสถานศึกษาจึงเป็นเรื่องที่ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วย

1.4.3 มาตรฐานที่ 3 แนวการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้/สังคมแห่งความรู้ (การสร้างวิธีการเรียนรู้และแหล่งการเรียนรู้ให้เข้มแข็ง) พบว่า มี 4 ตัวบ่งชี้ที่มีค่าร้อยละสูงทั้ง 5 ประเด็น ได้แก่ 1) ตัวบ่งชี้ที่ 1 การบริการวิชาการและสร้างความร่วมมือระหว่าง สถานศึกษากับชุมชนให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้/สังคมแห่งความรู้ เป็นตัวบ่งชี้ที่สามารถนำไปวัดการเสริมสร้างความเข้มแข็งของ กศน. ให้กับชุมชนเพื่อให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับผลการสนทนากลุ่มที่ระบุว่า “การสร้างความร่วมมือเรื่องการสร้างเครือข่ายเป็นวิชาเอกของคน กศน.” ซึ่ง กศน. ได้ดำเนินการตามมาตรฐานตัวบ่งชี้นี้ได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะการให้บริการทางวิชาการ และการสร้างความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับชุมชน ส่งผลให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้หรือสังคมแห่งความรู้ สำหรับ 2) ตัวบ่งชี้ที่ 2 สถานศึกษาร่วมมือกับบุคลากรและองค์กรในชุมชนที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายทุกระดับร่วมจัดปจจัยและกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน และให้บริการทางวิชาการที่เป็นประโยชน์แก่การพัฒนาคนในชุมชนเพื่อให้สังคมไทยเป็นสังคมแห่งภูมิปัญญา และคนไทยมีการเรียนรู้ตลอดชีวิต พบว่า กศน. มีภารกิจที่เป็นจุดเน้น คือ การสร้างความร่วมมือจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องใน การจัดการศึกษา ร่วมจัดปจจัยและกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน และให้บริการทางวิชาการที่เป็นประโยชน์แก่การพัฒนาคนในชุมชน โดยใช้ภูมิปัญญาจากท้องถิ่นมาร่วมจัดการศึกษา หรือใช้เครือข่ายที่เป็นบุคลากรของหน่วยงานที่ตั้งในท้องที่มาร่วมเป็นวิทยากรให้ความรู้ อาทิ การอบรมในเรื่องการป้องกันอัคคีภัย การอบรมปฐมพยาบาลเบื้องต้น การเกษตรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การทำน้าหมัก การทำเครื่องจักสานสิ่งประดิษฐ์ เป็นต้น สำหรับ 3) ตัวบ่งชี้ที่ 9 ครอบคลุม ชุมชนองค์กรทุกระดับ และองค์กรที่จัดการศึกษามีการสร้างและใช้ความรู้ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จนกลายเป็นวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้ จากผลการสัมภาษณ์ พบว่า ชุมชนทั้งในที่ตั้งและนอกที่ตั้งของสถานศึกษาให้ความร่วมมือกับสถานศึกษาในการเป็นแหล่งภูมิปัญญา และเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับนักศึกษาเป็นอย่างดี รวมทั้ง กศน. ส่วนใหญ่มักมีนักศึกษาอยู่ในชุมชนอยู่แล้ว ซึ่งจะช่วยให้เข้าถึงตัวชุมชนโดยง่าย โดยอธิบายถ่ายทอดความรู้ที่ได้รับจาก กศน. ให้สมาชิกในครอบครัว ญาติพี่น้องได้รับรู้ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการประกอบอาชีพ หรือนโยบายจากภาครัฐ ที่ต้องการความคิดเห็นหรือความร่วมมือจากภาคประชาชน จนกลายเป็นวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้ในท้องถิ่น และ 4) ตัวบ่งชี้ที่ 6 ระดมทรัพยากร (บุคลากร งบประมาณ อาคารสถานที่ สิ่งอำนวยความสะดวก ภูมิปัญญาและอื่นๆ) และความร่วมมือจากภายในและภายนอกสถานศึกษาในการสร้างกลไกการเรียนรู้ทุก

ประเภท เพื่อให้คนไทยสามารถเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ และสามารถเรียนรู้ตลอดชีวิตได้จริง ซึ่งจากการสัมภาษณ์พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษา/ศูนย์ กศน. มีการระดมทรัพยากรในการพัฒนาไกล การเรียนรู้ให้เกิดขึ้นภายในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการระดมงบประมาณจากหน่วยงานและ สถานประกอบการในพื้นที่ การระดมภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้รู้ในท้องถิ่นมาเป็นวิทยากรให้ความรู้และทักษะเพื่อช่วยสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน กศน. ในชุมชน

อย่างไรก็ตาม พบว่า ตัวบ่งชี้ที่ 7 ศึกษาวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่และการพัฒนาประเทศ ยังไม่ค่อยเหมาะสมทั้งใน 5 ประเด็น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า บุคลากรของ กศน. ยังมีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการทำวิจัยไม่เพียงพอ ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลจากการสนทนากลุ่มผู้บริหาร ครูผู้สอน พบว่า สิ่งที กศน. ทำตามมาตรฐานได้น้อยมาก คือ “การสร้างนวัตกรรมใช้การวิจัยเป็นเครื่องมือ” ซึ่งการวิจัยองค์ความรู้ใหม่ของการศึกษานอกระบบเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งเพื่อแสวงหานวัตกรรมมาช่วยพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง แต่งานวิจัยส่วนใหญ่กลับเป็นเรื่องการพัฒนาครูและบุคลากรของ กศน. และการพัฒนารูปแบบและการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ (นฤมล ตันธสุเรศชัย และคณะ, 2557)

2. ผลการประเมินผลความสำเร็จรายตัวบ่งชี้ของมาตรฐานการศึกษาของชาติ พ.ศ. 2547

2.1 มาตรฐานที่ 1 คุณลักษณะของคนไทยที่พึงประสงค์ ทั้งในฐานะพลเมืองและพลโลก (คนไทยเป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุข) พบว่า ผลความสำเร็จรายตัวบ่งชี้ของมาตรฐาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับดี ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า คุณภาพของผู้เรียนเป็นเป้าหมายสำคัญที่สุดของการจัดการศึกษาโดยผู้เรียนต้องมีโอกาสและสามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต ตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 ซึ่ง กศน. เป็นกลไกสำคัญในการเตรียมประชาชนไทยกลุ่มใหญ่ที่เป็นกลุ่มนอกระบบโรงเรียนให้เป็นประชาคมอาเซียนและประชาคมโลก ซึ่งผู้เรียนต้องมีทั้งความรู้ความสามารถและทักษะในการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพในสังคมที่มีวัฒนธรรมหลากหลาย มีส่วนร่วมในการสร้างความเข้มแข็งของสังคม และมีคุณธรรมจริยธรรมที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, 2555) ดังจะเห็นได้ว่า ทุกตัวบ่งชี้มีผลสำเร็จอยู่ในระดับดี โดยเฉพาะตัวบ่งชี้ที่ กศน. ประสบผลสำเร็จมาก คือ ตัวบ่งชี้ที่ 1.5 คุณธรรม จิตสาธารณะ และจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ซึ่งสอดคล้องกับที่ผู้บริหารและครูทุกภูมิภาคให้ข้อมูลตรงกันเรื่องจิตสาธารณะและการบำเพ็ญประโยชน์เพื่อส่วนรวมของผู้เรียน กศน. ว่า “คนที่อาสาเข้ามาทำงานให้ท้องถิ่นไม่ว่าจะเป็น นายก อบต. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ล้วนแต่เป็นศิษย์ กศน. ทั้งนั้น” นอกจากนี้ ผู้สำเร็จการศึกษาจาก กศน. หลายคนได้นำความรู้มาต่อยอดและถ่ายทอดให้สมาชิกในชุมชนให้เกิดการเรียนรู้จนได้เป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน

2.2 มาตรฐานที่ 2 แนวการจัดการศึกษา (จัดการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนเป็นสำคัญและการบริหารโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน) พบว่า มีผลสำเร็จของตัวบ่งชี้ ดังนี้

2.2.1 ตัวบ่งชี้ที่ 2.1 การจัดหลักสูตรการเรียนรู้และสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ พบว่า สถานศึกษาได้จัดหลักสูตรที่หลากหลาย ตามความเหมาะสมของกลุ่มและตรงตามความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่นเพื่อสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน ซึ่ง

สอดคล้องกับรายงานการติดตามผลการจัดการเรียนรู้ระบบและตามอัยาศัยปี 2549-2550 (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2551) ที่แสดงให้เห็นว่า สำนักงาน กศน. ได้ดำเนินการพัฒนาหลักสูตรที่หลากหลายโดยมุ่งเน้นการพัฒนาคน ชุมชน เศรษฐกิจ สร้างความมั่นคงให้กับทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม โดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีหลักสูตรบูรณาการที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและเป็นหลักสูตรตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย เช่น หลักสูตรนาข้าว หลักสูตรการบริหารจัดการโฮม สเตย์ เป็นต้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าสถานศึกษาได้สำรวจข้อมูลและจัดทำฐานข้อมูลด้านความต้องการจำเป็นในการเรียนรู้ของผู้เรียนและชุมชนเพื่อจัดหลักสูตร/กิจกรรม/สาระเพิ่มเติมให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชน และได้ประเมินหลักสูตรเพื่อปรับปรุงให้เหมาะสมยิ่งขึ้น ซึ่งสะท้อนได้ว่า ผู้เรียนมีโอกาสเข้าถึงหลักสูตรต่างๆ ที่จัดไว้อย่างทั่วถึง จึงทำให้นักศึกษาส่วนใหญ่พอใจกับหลักสูตรของ กศน. แต่อย่างไรก็ตาม นักศึกษาที่เรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ได้ให้สัมภาษณ์ว่า เนื้อหาสาระของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานที่สถานศึกษาจัดให้ยังไม่เข้มข้นที่จะช่วยให้นักศึกษาไปสอบ N-NET ได้อย่างมั่นใจ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า สถานศึกษามีข้อจำกัดเกี่ยวกับคุณภาพครูผู้สอนในวิชาสามัญ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วรณวีร์ บุญคุ้ม พงนา บุญคุ้ม และวิสูตร โพธิ์เงิน (2559) ที่พบว่า ปัญหาในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของครู กศน. ได้แก่ ครูสอนหลายวิชา สอนเด็กหลายกลุ่ม บางรายวิชาครูขาดประสบการณ์ในการสอนเนื่องจากครูมีวุฒิการศึกษาไม่ตรงกับตรงกับรายวิชาที่สอน และเนื้อหาที่กำหนดให้เรียนมีมากเกินไป

ในด้านสภาพแวดล้อม พบว่า สถานศึกษาได้จัดทำแผนการพัฒนาสภาพแวดล้อมพร้อมทั้งติดตามตรวจสอบสมบรูณ์ของสภาพแวดล้อมและอาคารสถานที่ อย่างไรก็ดี สถานศึกษา กศน. ในทุกภูมิภาคส่วนใหญ่ไม่มีอาคารเป็นของตนเอง ต้องขอใช้สถานที่จากหน่วยงาน องค์กรอื่นซึ่งเสี่ยงต่อการยกเลิกการให้ใช้และส่งผลให้ไม่ได้รับการจัดสรรครุภัณฑ์ต่างๆ ซึ่งสะท้อนว่า สภาพแวดล้อมของสถานศึกษา กศน. ยังไม่เอื้อต่อการเรียนรู้ของนักศึกษา อีกทั้งนักศึกษาในเกือบทุกภูมิภาคให้สัมภาษณ์ว่า อาคาร สถานที่ในสถานศึกษาต่างจังหวัดไม่สนใจในการเรียน ไม่มีบรรยากาศให้นักศึกษามาร่วมกลุ่มกันเพื่อทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์หลังเลิกเรียน ดังนั้นสถานศึกษาควรสำรวจปัญหาและความต้องการของนักศึกษาด้วย

ในด้านการพัฒนานวัตกรรม/สื่อการจัดการเรียนรู้ และการให้บริการเทคโนโลยีสารสนเทศ พบว่า สถานศึกษาส่วนใหญ่ส่งเสริมครูในการผลิต พัฒนา และใช้นวัตกรรม/สื่อ/เทคโนโลยี โดยมีงบประมาณสนับสนุนการดำเนินการ และมีการประเมินความสามารถของครูในเรื่องดังกล่าว อย่างไรก็ดี นักศึกษาให้ข้อมูลว่าสื่อนวัตกรรมที่ใช้ในการเรียนการสอนยังมีความจำกัดซึ่งศูนย์แต่ละภาคได้รับไม่เท่าเทียมเสมอภาคกัน ในกรณีเช่นนี้ ถ้าสำนักงาน กศน. จัดทำฐานข้อมูลที่บรรจุนวัตกรรมการสอนของครู หรือเอกสารสื่อการสอนที่ครูสามารถ upload ไว้ให้นักศึกษาได้มา download ไปศึกษาได้ก็จะเป็นประโยชน์ต่อนักศึกษาและครูผู้สอน

2.2.2 ตัวบ่งชี้ที่ 2.2 การพัฒนาผู้บริหาร ครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษาอย่างเป็นระบบและมีคุณภาพ พบว่า สถานศึกษามีแผนปฏิบัติการในการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา โดยเฉพาะแผนปฏิบัติการในการพัฒนาครู เพื่อสร้างความเข้มแข็งในวิชาชีพ และมีวิธีการกำกับติดตามและประเมินผลการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา และการจัดทำฐานข้อมูลด้านความต้องการจำเป็นเพื่อการพัฒนาครูอย่างต่อเนื่อง แต่อย่างไรก็ตาม ครู กศน. ควรได้รับการพัฒนาความรู้และทักษะที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง

ให้ มากขึ้น เพื่อเตรียมพร้อมผู้เรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ครู กศน. ต้องได้รับการเสริมสร้างขวัญและกำลังใจในการทำงานเพื่อให้บุคลากรครูมีความรักและผูกพันกับองค์กร ดังเช่น ประธานกรรมการสถานศึกษา กล่าวว่า “ครู กศน. ส่วนใหญ่เป็นอัตราจ้าง จึงมีอนาคตไม่มั่นคง ออกง่ายเพื่อแสวงหาที่ที่มั่นคงมากกว่า ทั้งๆ ครูกลุ่มนี้ทำงานหนักมาก ทรมานอย่างเสียสละ ไม่ใช่แค่รับผิดชอบเกี่ยวกับการสอนเท่านั้น แต่จะต้องลงพื้นที่เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับชุมชน ตามนโยบายของรัฐบาล” ดังนั้น หน่วยงานต้นสังกัดต้องหาทางส่งเสริมและสนับสนุนครูกลุ่มนี้ให้ได้รับการพัฒนาอย่างหลากหลายวิธี และหาทางสร้างความมั่นคงในวิชาชีพให้กับครู สำหรับด้านคุณธรรมจริยธรรมของครูและบุคลากรทางการศึกษา พบว่า ครู กศน. ส่วนใหญ่มีความเมตตา กรุณา เป็นตัวแบบที่ดีให้ผู้เรียนได้ มีความรู้ความสามารถในการสอน และการถ่ายทอดประสบการณ์ด้านวิชาการและวิชาชีพให้ผู้เรียน และมีความตั้งใจในการสอน แต่นักศึกษา บางกลุ่มเห็นว่า แม้ว่าครูมีจำนวนพอเพียงสำหรับการสอน แต่ปัญหาคือ ครูไม่ทุ่มเทการสอนอย่างเต็มที่ เพราะครูให้ความสำคัญกับงานเอกสารมากกว่าการสอน และนักศึกษาที่มีทัศนะว่า ครูปล่อยให้นักศึกษาค้นคว้าด้วยตัวเองเป็นหลักแต่ไม่มีการกำกับติดตามผลการเรียนรู้

2.2.3 *ตัวบ่งชี้ที่ 2.3 การบริหารจัดการที่ใช้สถานศึกษาเป็นฐาน* พบว่า สถานศึกษาเปิดโอกาสให้ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพื่อให้การจัดการเรียนรู้ตรงกับความต้องการของผู้เรียนเพิ่มขึ้นจากปีการศึกษาที่ผ่านมา ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าสถานศึกษาต้องดำเนินการตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 ที่เน้นการกระจายอำนาจให้ภาคีเครือข่าย และชุมชนมีส่วนร่วมจัดการศึกษา โดยกำหนดเป็นยุทธศาสตร์ว่า “พัฒนา กศน.ตำบลให้เป็นกลไกการขับเคลื่อนการจัดการศึกษาและส่งเสริมภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษาเพื่อสร้างและกระจายโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชน” (สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, 2559) ดังนั้น สถานศึกษาจึงจัดทำระบบฐานข้อมูล องค์กร ชุมชนที่มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ของสถานศึกษา และมีแผนปฏิบัติการเกี่ยวกับความร่วมมือร่วมพลังระหว่างสถานศึกษากับองค์กรและชุมชนเพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น สภาพปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของผู้เรียน นอกจากนี้ การดำเนินงานของสถานศึกษาสะท้อนว่า ด้านผู้รับบริการและผู้เกี่ยวข้องทุกกลุ่มมีความพึงพอใจต่อการจัดบริการทางการศึกษาของสถานศึกษา เนื่องจากสถานศึกษามีโครงการหรือกิจกรรมที่หลากหลาย และมีการประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษาเพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพ

2.3 *มาตรฐานที่ 3 แนวการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้/สังคมแห่งความรู้ (การสร้างวิถีการเรียนรู้ และแหล่งการเรียนรู้ให้เข้มแข็ง)* พบว่า มีผลสำเร็จของตัวบ่งชี้ ดังนี้

2.3.1 *ตัวบ่งชี้ที่ 3.1 การบริการวิชาการและสร้างความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับชุมชนให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้/สังคมแห่งความรู้* พบว่า สถานศึกษาสามารถให้บริการวิชาการแก่ชุมชนด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต ดังจะเห็นได้จากสถานศึกษาพยายามปรับปรุงการจัดการเรียนรู้และแสวงหาแหล่งเรียนรู้ให้ตรงกับสภาพท้องถิ่นและให้ตรงกับความต้องการของผู้เรียนตลอดจน สมาชิกในชุมชนที่รับบริการทางวิชาการจากสถานศึกษามีการใช้ประโยชน์จากองค์ความรู้ มีการสร้างความรู้ใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน มีการถ่ายทอดความรู้ใหม่ที่สร้างขึ้น มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ความรู้ใหม่ที่สร้างขึ้นระหว่างกัน มีการพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้ ทำให้ชุมชนที่รับบริการวิชาการจากสถานศึกษาไม่ค่อยมีปัญหาเกี่ยวกับความขัดแย้ง อาชญากรรม หรือปัญหาอบายมุขที่กระทบต่อการเรียนรู้ของสมาชิกในชุมชน

2.3.2 *ตัวบ่งชี้ที่ 3.2 การศึกษาวิจัย สร้างเสริม สนับสนุนแหล่งการเรียนรู้และกลไกการเรียนรู้* พบว่า การดำเนินของสถานศึกษาเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชนสามารถตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการที่มาจากหลากหลายสาขาอาชีพ และหลากหลายกลุ่มอายุ โดยมีการจัดทำบัญชีรายชื่อแหล่งเรียนรู้ภายในชุมชนทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา นอกจากนี้ สถานศึกษายังเป็นแกนกลางที่ทำให้สมาชิกในชุมชนมีความภาคภูมิใจประเพณี วัฒนธรรมที่ดีของชุมชนและรักถิ่นฐาน ซึ่งมีข้อสังเกตจากการสัมภาษณ์ผู้บริหารและครูว่า *คนเรียนในระบบปกติ เรียนจบแล้วมักทิ้งถิ่น แต่คนเรียน กศน. มักอยู่กับท้องถิ่นของตนเอง* นอกจากนี้ จะเห็นได้ว่า สถานศึกษาสามารถระดมทรัพยากรและความร่วมมือจากภายในและภายนอกสถานศึกษาเพื่อสร้างกลไกการเรียนรู้ทุกประเภทให้คนในชุมชนสามารถเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้และสามารถเรียนรู้ตลอดชีวิตได้จริง ดังจะเห็นได้จาก สมาชิกชุมชนหลากหลายสาขาอาชีพ หลากหลายกลุ่มอายุให้ความช่วยเหลือการดำเนินงานของสถานศึกษาหรือแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนทำให้สถานศึกษามีข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งการเรียนรู้ที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพิ่มขึ้น ดังจะเห็นได้จากลูกศิษย์ของ กศน. ได้พัฒนาตนเองเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านเกษตรอินทรีย์ หรือด้านการจักสานและศิลปะประดิษฐ์และได้ใช้บ้านของตนเองเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับชุมชน อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานของสถานศึกษาด้าน การศึกษาวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่และการพัฒนาประเทศยังไม่ค่อยเด่นชัด เพราะพบว่า มีการดำเนินงานเพียงร้อยละ 64-77 โดยเฉพาะสถานศึกษายังมีข้อจำกัดในการศึกษาวิจัยที่เป็นการศึกษาวิจัย แบบรวมพลังในระดับชุมชนที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนเพื่อสร้างนวัตกรรมหรือความรู้ใหม่ในการพัฒนาชุมชน รวมถึงการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยในการพัฒนาคุณธรรมของชุมชนและการพัฒนาทางเศรษฐกิจของชุมชน

2.3.3 *ตัวบ่งชี้ที่ 3.3 การสร้างและจัดการความรู้ในทุกระดับทุกมิติของสังคม* พบว่า สถานศึกษาได้มีความร่วมมือกับครอบครัว ชุมชน องค์กรต่างๆ ในชุมชนเพื่อสร้างและใช้ความรู้ในการพัฒนาชุมชน ดังจะเห็นได้จาก สถานศึกษาได้ประสานหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาคเอกชนและภาครัฐ เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ให้นักศึกษา ซึ่งนักศึกษาสามารถนำความรู้มาใช้ประโยชน์กับครอบครัวและชุมชน โดยบางคนได้ถ่ายทอดความรู้ให้กลุ่มเพื่อนที่ไม่ได้มีโอกาสได้เข้าร่วมกิจกรรมและมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จนกลายเป็นวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้ได้

3. ผลการศึกษาปัญหาและแนวทางการแก้ไข ความคิดเห็นและประสบการณ์เกี่ยวกับการดำเนินการจัดการศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ (ฉบับ พ.ศ. 2547)

จากข้อมูลการสัมภาษณ์กลุ่มผู้บริหารและครู และกลุ่มผู้เรียนเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการแก้ไข ความคิดเห็นและประสบการณ์เกี่ยวกับการดำเนินการจัดการศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาของชาติใน 4 มิติ ได้แก่

- 1) มิติสภาวะแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับมาตรฐานการศึกษาของชาติ
- 2) มิติปัจจัยเบื้องต้นที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ
- 3) มิติกระบวนการดำเนินงานตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ
- และ 4) มิติผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากมาตรฐานการศึกษาของชาติ

ดังตารางที่ 1 จะเห็นได้ว่า ผู้ให้สัมภาษณ์ทั้งสองกลุ่มมีความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นดังกล่าวได้ค่อนข้างสอดคล้องกันในทุกประเด็น โดยเฉพาะปัญหาในมิติกระบวนการดำเนินงานตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ ที่สะท้อนให้เห็นว่าการจัดการศึกษาประเภท กศน. ยังมีปัญหาเกี่ยวกับปัจจัยพื้นฐานในการจัดการศึกษาที่สำคัญทั้งในด้านคุณภาพครูผู้สอนทางสายสามัญ งบประมาณ

ในการจัดกิจกรรม หนังสือ สื่ออุปกรณ์การเรียนการสอน และเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกและอาคารสถานที่ที่ยังไม่เอื้อต่อการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุรพจน์ พิมพ์สอน และคณะ (2557) ที่พบว่า การดำเนินงานการศึกษาในระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของสำนักงาน กศน.ยังไม่สามารถทำให้กลุ่มเป้าหมายสามารถเข้าถึงการศึกษาได้ทุกคนทุกกลุ่ม เนื่องจากมีปัญหาสำคัญ คือ งบประมาณในการบริหารจัดการศึกษาไม่เพียงพอ อย่างไรก็ตาม ชุมชนที่สถานศึกษาตั้งอยู่ได้ให้ความร่วมมือกับสถานศึกษาในการจัดการศึกษาเป็นอย่างดีซึ่งทำให้นักเรียนมีโอกาสนในการเรียนรู้มากขึ้น ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาควรสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อให้ชุมชนเข้มแข็งและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามากยิ่งขึ้น (กิ่งแก้ว สุวรรณศิริ, นพพร จันทรนาชู, และนรินทร์ สังข์รักษา, 2559) นอกจากนี้ มิติกระบวนการดำเนินงานตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ ได้สะท้อนให้เห็นว่า การจัดการศึกษาระดับขั้นพื้นฐานของ กศน. ยังมีข้อจำกัดที่ต้องได้รับการปรับปรุงและพัฒนาในหลายประการ อาทิ คุณภาพของหลักสูตร คุณภาพการสอนและการบริหารจัดการชั้นเรียนของครู ระบบการวัดและประเมินผลที่ยังไม่เน้นมุ่งผลสัมฤทธิ์ ซึ่งส่งผลให้ผู้เรียนที่ต้องการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นมีข้อจำกัดด้านความรู้และทักษะทางวิชาการ

ตารางที่ 1 ปัญหาและแนวทางการแก้ไข ความคิดเห็นและประสบการณ์เกี่ยวกับการดำเนินการจัดการศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ

ประเด็นการสัมภาษณ์	กลุ่มผู้บริหารและครูผู้สอน	กลุ่มผู้เรียน
มิติสถานะแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับมาตรฐานการศึกษาของชาติ	-มาตรฐานการศึกษาของชาติมีความเหมาะสมสอดคล้องกับบริบทของไทย โดยเทคโนโลยีสารสนเทศมีผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบต่อการดำเนินงานตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ -การสอบ N-NET มีผลต่อการดำเนินงานตามมาตรฐานไม่มากนัก แต่นโยบายที่เร่งด่วนและเปลี่ยนแปลง บ่อยๆ ส่งผลทางลบต่อการดำเนินงานตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ	-การศึกษา กศน. มีความสอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบันที่กำลังเปลี่ยนแปลงไป เพราะเป็นการสร้างคนและสร้างชุมชนให้สามารถเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนโดยใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อน โดยไม่มีการแบ่งแยกชนชั้น -กศน.ได้ดำเนินการจัดการศึกษาได้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เป็นการศึกษาตลอดชีวิต และให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

ประเด็นการสัมภาษณ์	กลุ่มผู้บริหารและครูผู้สอน	กลุ่มผู้เรียน
มิติปัจจัยเบื้องต้นที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ	-ขาดแคลนด้านปัจจัยด้านครุ อาคารสถานที่ วัสดุครุภัณฑ์ สื่อ การสอน และงบประมาณ ส่งผลทางลบต่อการดำเนินงานตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ -สถานศึกษาได้รับความร่วมมือจากชุมชนในการจัดการศึกษาเป็นอย่างดี	-มีข้อจำกัดด้านงบประมาณในการจัดกิจกรรมหรือโครงการตามที่กำหนดไว้ ด้านหนังสือ สื่ออุปกรณ์การเรียนการสอน และเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ ด้านคุณภาพครูผู้สอนโดยเฉพาะในสายสามัญ และด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและอาคารสถานที่ที่ยังไม่เอื้อต่อการเรียนรู้ -สถานศึกษาได้รับความร่วมมือจากชุมชนในการจัดการศึกษาเป็นอย่างดี -นักศึกษาส่วนใหญ่พอใจกับหลักสูตรของ กศน. เพราะเห็นว่า ช่วยให้นักศึกษาต่อยอดความรู้ได้ทั้งสายสามัญและสายวิชาชีพ และเป็นหลักสูตรที่ให้ความสำคัญกับผู้เรียนเป็นรายบุคคล และมีความยืดหยุ่นสูง
มิติกระบวนการดำเนินงานตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ	-มีปัญหาเกี่ยวกับการจัดการเรียน การสอนตามหลักสูตร โดยหลักสูตรที่ใช้อยู่ในปัจจุบันมีรายวิชามากเกินกว่าที่จะดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ -ระบบการพัฒนาผู้บริหารและครูยังไม่ตรงความต้องการที่แท้จริง -ระบบการวัดผลประเมินผลที่ไม่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมุ่งพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน - กศน. ทำได้ประสบผลสำเร็จดี คือ เรื่องการให้โอกาสทางการศึกษาแก่คนทุกเพศทุกวัย การสร้างอาชีพให้กับประชาชน และการจัดกิจกรรมช่วยแก้ปัญหาสังคม	-สถานศึกษายังไม่มีแนวทางการกำกับติดตามเพื่อให้นักศึกษาเข้าเรียนและร่วมกิจกรรมตามกำหนด -การบริหารจัดการเรียนการสอนของครูยังไม่เอื้อให้นักศึกษาเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ -การสอนของครูยังไม่มีคุณภาพเพราะครูปล่อยให้นักศึกษาพึ่งพาตัวเองเป็นส่วนใหญ่ และมีเวลาให้นักศึกษาน้อย -สถานศึกษาหลายแห่งไม่ได้ตัวป้อนที่มีคุณภาพทำให้เป็นอุปสรรคต่อการจัดการศึกษา กศน. ให้ประสบความสำเร็จ

ประเด็นการสัมภาษณ์	กลุ่มผู้บริหารและครูผู้สอน	กลุ่มผู้เรียน
มิติผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากมาตรฐานการศึกษาของชาติ	-ผู้เรียนมีจิตสาธารณะสูง -ผู้เรียนมีความสุข -การให้ผู้เรียนมีโอกาสทางการศึกษาและให้โอกาสได้ประสบความสำเร็จในชีวิต -ผู้เรียนได้แนวคิดในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ -การช่วยสร้างผู้นำในการสร้างสังคมแห่งความสุข	-นักศึกษาได้พัฒนาคุณลักษณะของคนไทยที่พึงประสงค์ ทั้งในฐาณะพลเมืองและพลโลก อาทิ ทักษะภาวะผู้นำ ทักษะกระบวนการคิดวิเคราะห์ ความรับผิดชอบ ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น ทักษะการบริหารจัดการเวลา ทักษะการเข้าสังคม และการพัฒนาจิตสาธารณะ -การจัดการศึกษาของ กศน.สอดคล้องกับแนวการสอนแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ -การจัดการศึกษาของ กศน.ได้เสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนเพื่อให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ในหลายเรื่อง อาทิ สร้างจิตสำนึกทางการเมืองให้กับประชาชน ช่วยให้ชุมชนเป็นแหล่งภูมิปัญญา และทำให้เศรษฐกิจชุมชนดีขึ้น

4. ผลการศึกษาผลการดำเนินงานตามมาตรฐานการศึกษาของชาติและความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ

4.1 ผลการดำเนินงานตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ (ฉบับพ.ศ. 2547) จากการสนทนากลุ่มผู้ที่มีส่วนได้เสียกับการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยพบประเด็นที่สำคัญดังนี้

1) **มาตรฐานที่ 1 ลักษณะของคนไทยที่พึงประสงค์ ทั้งในฐาณะพลเมืองและพลโลก (คนไทยเป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุข)** พบว่า ด้านที่เด่นที่สุด คือเรื่องคุณธรรม จิตสาธารณะและจิตสำนึกความเป็นพลเมืองไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ เรื่องความเป็นผู้มีจิตอาสา ส่วนด้านกำลังกายและกำลังใจที่สมบูรณ์ ทักษะการเรียนรู้และการปรับตัว สามารถดำเนินการได้ค่อนข้างดี สำหรับด้านที่อาจเป็นปัญหาอยู่บ้าง คือ เรื่องเกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เนื่องจากผู้เรียนเป็นกลุ่มพิเศษที่ขาดทั้งโอกาสและความพร้อม ขณะที่ กศน.เองก็มีข้อจำกัดทั้งด้านบุคลากร สถานที่และสื่อในการพัฒนา ด้านผลสัมฤทธิ์ นอกจากนี้ กศน. ยังมีปัญหาในการพัฒนาผู้เรียนด้านทักษะทางสังคม โดยเฉพาะเรื่อง การสื่อสารด้วยภาษาอังกฤษซึ่งมีผลสืบเนื่องมาจากการขาดแคลนครูวิชาเอกเฉพาะและขาดแคลนห้องปฏิบัติการทางภาษา

2) **มาตรฐานที่ 2 แนวการจัดการศึกษา (จัดการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนเป็นสำคัญและการบริหารโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน)** พบว่า กศน. ดำเนินการตามมาตรฐานได้อย่างดี ในเรื่องการจัดหลักสูตรที่หลากหลายตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และมีหลักการจัดการศึกษาตามหลักการพัฒนาตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว คือ เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา และการบริหารจัดการที่ใช้สถานศึกษา

เป็นฐาน ครูผู้สอนส่วนใหญ่มีความเมตตา กรุณา เป็นตัวแบบที่ดีให้ผู้เรียนได้ มีความรู้ความสามารถในการสอน และการถ่ายทอดประสบการณ์ด้านวิชาการและวิชาชีพให้ผู้เรียน สำหรับวิธี การสอน มีจุดเด่น คือ เน้นให้นักศึกษาทำงานเป็นทีม จึงทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ที่จะช่วยเหลือกัน เคารพซึ่ง กันและกัน เรียนรู้ระเบียบวินัยและความสามัคคี วางแผนร่วมกันให้งานบรรลุเป้าหมาย เรียนรู้ การแก้ปัญหาเมื่อเกิดความขัดแย้ง เรียนรู้การเป็นผู้นำและผู้ตาม และเรียนรู้ทักษะการเข้าสังคม อย่างไรก็ตาม หลักสูตรสถานศึกษาซึ่งควรพัฒนาให้ทันสมัยทันเหตุการณ์ และสอดคล้องกับความเป็นจริง เพราะสังคมเปลี่ยนแปลงมากเป็นโลกไร้พรมแดน และครูผู้สอนควรได้รับการพัฒนาความรู้และทักษะที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงให้มากขึ้นเพื่อเตรียมพร้อมผู้เรียน รวมถึงให้ความสำคัญกับการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ให้มากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้บริหารต้องเสริมสร้างขวัญและกำลังใจในการทำงานเพื่อให้บุคลากรครูมีความรักและผูกพันกับองค์กร และผู้บริหารสถานศึกษา/ศูนย์ กศน. ควรมีนโยบายจัดการศึกษาเชิงรุกโดยให้มีการสร้างเครือข่ายกับหน่วยงาน กลุ่มบุคคล องค์กรต่าง ๆ มากขึ้น รวมทั้งสถานศึกษาควรส่งเสริมสนับสนุนให้ครูจัดทำข้อมูลสารสนเทศของนักเรียน

3) *มาตรฐานที่ 3 แนวการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้/สังคมแห่งความรู้ (การสร้างวิถีการเรียนรู้ และแหล่งการเรียนรู้ให้เข้มแข็ง)* พบว่า กศน. ดำเนินการตามมาตรฐานได้ดี โดยเฉพาะเรื่อง การให้บริการทางวิชาการ การช่วยเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง การสร้างความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับชุมชน และการสร้างผู้นำชุมชนให้สามารถช่วยเหลือสังคม ซึ่ง กศน. ต้องร่วมรับผิดชอบสร้างผู้นำจาก คนในชุมชนเพื่อมาช่วยให้ความร่วมมือกันแก้ไขปัญหาในชุมชนโดยใช้การศึกษาเป็นกลไกขับเคลื่อนเพื่อให้ชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืน ส่วนด้านที่ กศน. ทำตามมาตรฐานได้น้อยมาก คือ การใช้การวิจัยเป็นฐานหรือ เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน

4.2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินงานตามมาตรฐานการศึกษาชาติ พ.ศ. 2547 พบว่า ปัจจัยที่มีผลทางบวกต่อการดำเนินงานตามมาตรฐานของ กศน. คือ ปัจจัยด้านชุมชน โดย กศน. ได้รับความร่วมมือและส่งเสริมสนับสนุนจากชุมชนเป็นอย่างดี ส่วนปัจจัยที่ส่งผลทางลบ ได้แก่ 1) ปัจจัยเกี่ยวกับค่านิยมของสังคมต่อผู้เรียน กศน. 2) ปัจจัยด้านผู้เรียนที่ส่วนใหญ่ขาดทั้งโอกาสและความพร้อม 3) ปัจจัยด้านอาคารสถานที่งบประมาณ สื่อวัสดุอุปกรณ์ 4) ปัจจัยด้านบุคลากร 5) ปัจจัยด้านหลักสูตรที่มีรายวิชามากเกินที่จะบริหารจัดการให้มีคุณภาพ 6) ปัจจัยด้านการจัดการเรียนการสอนซึ่งสืบเนื่องจากการขาดแคลนบุคลากรและสื่อวัสดุอุปกรณ์ และ 7) ปัจจัยด้านการวัดผลประเมินผลที่ไม่ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

4.3 แนวโน้มการจัดการศึกษาของ กศน.เพื่อให้ทันกับการเปลี่ยนแปลง พบว่า ควรดำเนินการโดย 1) จัดการศึกษาให้รองรับสังคมผู้สูงอายุ 2) เน้นรูปแบบการศึกษาตลอดชีวิตโดยต้องมีกฎหมายรองรับให้ชัดเจน 3) ส่งเสริมให้มีการศึกษาภาคประชาชนให้มากขึ้น 4) เน้นการใช้นวัตกรรมเพื่อการจัดการศึกษา 5) สร้างสังคมแห่งการเรียนรู้/ชุมชนแห่งการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นอย่างจริงจัง และ 6) หลักสูตรควรเป็นหลักสูตรแบบกลุ่มวิชาไม่ใช่หลักสูตรที่เป็นรายวิชาย่อย เพื่อไม่ให้มีรายวิชามากเกินไป

4.4 ความเหมาะสม ครอบคลุมทันสมัยของมาตรฐานการศึกษาของชาติที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น พบว่า 1) มาตรฐานที่ใช้อยู่เป็นมาตรฐานกลาง แต่เมื่อจะมีการประเมินควรปรับประเด็นการประเมินให้สอดคล้องกับบริบทและภารกิจของ กศน. 2) ควรนำเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นตัวบ่งชี้ของมาตรฐานด้วย

เพราะ กศน.ทำเรื่องนี้อย่างจริงจัง ยาวนาน 3) การประเมินมาตรฐานไม่ควรเน้นการประเมินเชิงตัวเลขมากเกินไป และ 4) ผู้ประเมินต้องเข้าใจบริบทของ กศน.

4.5 แนวทางการจัดการศึกษาของ กศน. ให้ประสบความสำเร็จ พบว่า หน่วยงานระดับกระทรวง เช่น กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงสาธารณสุข ฯลฯ และภาคีเครือข่ายควรร่วมมือกันวางแผนการจัดการศึกษาให้ลงในระดับท้องถิ่นอย่างชัดเจนเป็นรูปธรรมตั้งแต่ระดับจังหวัด อำเภอ และตำบล โดยเน้นการมีส่วนร่วมของผู้ที่มีประสบการณ์ในระดับปฏิบัติ นอกจากนี้ ควรพัฒนาภาพลักษณ์ของหน่วยงานการจัดการศึกษา กศน. ให้ประชาชนทุกกลุ่ม ทุกประเภทเข้าถึงการศึกษาได้อย่างเสมอภาค จัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพ และโปร่งใส โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอย่างแท้จริง สำหรับแนวโน้มนโยบายการจัดการศึกษาของ กศน. เพื่อให้สนองต่อความต้องการของผู้เรียน ชุมชนและท้องถิ่น พบว่า ควรส่งเสริมสนับสนุนแนวทางการจัดการศึกษาแบบทวิศึกษาให้เป็นเรื่องจริงจังในการจัดการศึกษาทุกประเภท โดยให้นักศึกษา กศน. สามารถถ่ายโอนหน่วยกิต หรือเทียบโอนวิชาเพื่อศึกษาต่อการศึกษาในระบบได้ และส่งเสริมสนับสนุนให้ กศน. มีหลักสูตรระยะสั้นที่หลากหลายที่สนองความต้องการของตลาดแรงงาน และจัดการนำเสนอผลงานที่เป็นนวัตกรรมของนักศึกษาจากท้องถิ่นต่างๆ

5. ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

5.1 ข้อเสนอแนะระดับนโยบาย พบว่า (1) ควรมีการปรับตัวบังคับมาตรฐานการศึกษาชาติบางส่วนเพื่อให้เหมาะสมกับบริบทของการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย และควรใช้ภาษาที่ชัดเจน เข้าใจง่าย ทันสมัย สอดคล้องกับบริบท สามารถนำไปใช้ได้จริง รวมทั้งสามารถวัดและประเมินผลได้ตามสภาพจริงอย่างเป็นรูปธรรม และควรมีคู่มือการปฏิบัติงานที่เป็นไปตามตัวบังคับที่กำหนด (2) หน่วยงานระดับกระทรวง เช่น กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงสาธารณสุข ฯลฯ และภาคีเครือข่าย ควรเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดการศึกษาในระดับท้องถิ่นอย่างชัดเจน เป็นรูปธรรม ตั้งแต่ระดับจังหวัด อำเภอ และตำบล เพื่อให้ประชาชนทุกกลุ่ม ทุกประเภทเข้าถึงการศึกษาได้อย่างเสมอภาค (3) ควรพัฒนาองค์กรที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษานอกระบบ เช่น สำนักงาน กศน.จังหวัด ศูนย์ กศน.อำเภอ ให้มีความเข้มแข็ง จัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพ และโปร่งใส โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอย่างแท้จริง (4) ควรมีการประชาสัมพันธ์ภาพลักษณ์ของการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย วิธีการในการเข้าถึงการศึกษานอกระบบ หลักสูตรที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอน รวมถึงการเชิดชูเกียรติแก่นักศึกษานอกระบบที่ประสบความสำเร็จจากการศึกษาและการทำงาน (5) ควรมีนโยบายที่เน้นประสิทธิภาพการพัฒนาผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงและบริบททางสังคม รวมทั้งการพิจารณาลดภาระที่ไม่ใช่งานหลัก และพิจารณากำหนดตำแหน่งของครูผู้สอนให้มีความมั่นคงและมีความก้าวหน้าทางวิชาชีพเพื่อเสริมสร้างขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน (6) ควรจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรทางการศึกษาเพื่อสนับสนุน การจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อย่างเพียงพอ เหมาะสมและเกิดประสิทธิภาพในการบริหารจัดการอย่างสูงสุด (7) ควรมีนโยบายในการส่งเสริมการพัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อสร้างองค์ความรู้ที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการศึกษาและพัฒนา

ชุมชน และ (8) ควรมีการทบทวน กฎ ระเบียบต่าง ๆ ที่เป็นอุปสรรคต่อการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

5.2 ข้อเสนอแนะระดับปฏิบัติ พบว่า (1) ควรมีการจัดทำฐานข้อมูลในการจัดการศึกษา โดยเฉพาะอย่างฐานข้อมูลเกี่ยวกับหลักสูตร การเรียนการสอน ตัวผู้เรียน ชุมชน ภูมิปัญญา และฐานข้อมูลเพื่อการพัฒนาผู้บริหาร ครูผู้สอนและบุคลากรทางการศึกษาให้สามารถจัดการเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (2) ควรพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาให้ทันสมัย เหมาะสมและสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม โดยบูรณาการเนื้อหาของหลักสูตรเพื่อการจัดการเรียนการสอนและการประเมินผลอย่างเป็นรูปธรรม โดยเน้นทั้งความรู้ที่จะไปต่อยอดและทักษะชีวิต เพื่อให้ นักศึกษาสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข (3) ควรส่งเสริม สนับสนุนให้ครูผู้สอนได้รับการพัฒนาทั้งในด้านของความรู้ ทักษะ รวมทั้งการบริหารจัดการชั้นเรียน และการติดตามประเมินผลการพัฒนาผู้เรียนโดยดำเนินการอย่างจริงจังและต่อเนื่อง (4) ควรมีการสร้างเครือข่ายการจัดการศึกษานอกระบบเชิงรุกกับสถานศึกษาทุกสังกัด หน่วยงานและองค์กรชุมชนในพื้นที่ เพื่อขยายโอกาสทางการศึกษาและเสริมสร้างความเสมอภาคกับเป้าหมายที่อยู่นอกระบบการศึกษา (5) ควรพัฒนาความรู้ ความสามารถในการสร้างและใช้ความรู้ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จนกลายเป็นวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นกับบุคลากรของ กศน. และผู้เรียนที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย และ (6) ควรส่งเสริมและพัฒนาผู้บริหาร ครูผู้สอนและบุคลากรทางการศึกษาให้มีความรู้ ความสามารถในการจัดทำวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้และนวัตกรรมเพื่อประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาของการศึกษานอกระบบ

กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาที่ให้ทุนสนับสนุนการวิจัยในครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2)*

พ.ศ. 2545. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.)

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย*

พ.ศ.2551. กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท.

กิ่งแก้ว สุวรรณศิริ นพพร จันทรนาชู และนรินทร์ สังข์รักษา. (2559). รูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชน เพื่อการจัดทำแผนชุมชน. *วารสารวิชาการ Veridian E-Journal, Silpakorn University*, 9 (2), 1787-1801.

นฤมล ตันธธุเรศรัษฎ์ และคณะ. (2557). การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับการศึกษานอกระบบ.

วารสารศึกษาศาสตร์ มสธ. ปีที่ 7 ฉบับที่ 2 (ก.ค. – ธ.ค.) 2557.

ราชกิจจานุเบกษา. (2546). *พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546.* (120) ตอนที่ 100 ก.

- วรรณวีร์ บุญคุ้ม พงนา บุญคุ้ม และวิสูตร โพธิ์เงิน. (2559). การพัฒนารูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ของครู กศน. ตำบลในภูมิภาคตะวันตกเพื่อพัฒนาทักษะการคิดของผู้เรียน. *วารสารวิชาการ Veridian E-Journal, Silpakorn University*, 9 (3), 840-856.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2548). *มาตรฐานการศึกษาของชาติ* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด สหยาบบล็อกและการพิมพ์.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2551). *รายงานการติดตามและประเมินผลการจัดการเรียนรู้: นอกระบบและตามอัธยาศัย ปี 2549-2550*. กรุงเทพมหานคร: บริษัทเพลิสตูดิโอ จำกัด.
- สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. (2555). *ยุทธศาสตร์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อการก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียนของสำนักงาน กศน.* กรุงเทพมหานคร: โรงสีการพิมพ์.
- สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. (2556). *แผนปฏิบัติการ 4 ปี (พ.ศ.2557-2560)* ค้นคืนจาก<https://drive.google.com/file/d/0BzHgVkJFdgCDUT2tNNXlyY19wdjQ/view>
- สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. (2559). *ยุทธศาสตร์และจุดเน้นการดำเนินงานสำนักงาน กศน. ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2559*. ค้นคืนจาก <https://drive.google.com/file/d/0BzHgVkJFdgCDUX2FibE05WUxPZmc/view>.
- สุรพล พิมพ์สอน และคณะ. (2557). การประเมินผลการดำเนินงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของสำนักงาน กศน. ตามแนวพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551. *วารสารครุศาสตร์*, 42(3), 74-92.

ภาษาต่างประเทศ

- Creswell, John W. and Plano Clark, Vicki L. (2011). *Designing and conducting mixed methods research*. 2nd ed. Thousand Oaks: SAGE Publications.